

SOHA TÖBBÉ NEM FOG HAVAZNI

A csodavárás tükre

PÁLYI ANDRÁS

MAŁGORZATA SZUMOWSKA HATÁSOS METAFORÁKBAN BESZÉL FÉLELMETESEN GROTESZK VILÁGUNKRÓL, AMELYBŐL EGYRE TÖBB LÉTFONTOSAGÚ RÉSZLET VÉSZ EL.

Jön egy idegen férfi egy ködös reggelen az erdőn át, a vállán óriási lapos táská, végighalad a hosszú gyaloghídon, ami talán alagút, hisz boltíves teteje van, könnyed, magabiztos léptekkel, mégis láthatóan messziről érkezve. Betér a több emeletes hivatali épületbe, a széles lépcsőn jobbra-balra várakozó emberek, a legtöbben már le is telepedtek a lépcsőre, mint akik órák vagy inkább napok óta hiába remélik a bejutást, lépni se lehet tőlük. Zsenya tapintatosan, de határozottan utat szorít magának – így hívják az ukrán férfit, mint később kiderül, aki Csernobilban született hét évvel az atomkatasztrófa előtt, rejtélyes válltáskája a masszór asztallapját rejt, erre fekteti majd a pacienseit –, benyit az irodába, ahol hamisítatlan káfkai pillanat, senki sincs. Nem lepődik meg, vár, kis idő múltán előkerül egy savanyú, gyanakvó hivatalnok, Zsenya átnyújt egy hivatalos papírost. Az ügyintéző hosszan nézi, fennakad a csernobili születési dátumon. „Akkor maga, lehet, hogy radioaktív”, nem adhat belépési engedélyt. Erre Zsenya feláll, odalép az íróasztalnál ülő hivatalnok mögé, két tenyere közé fogja a fejét, néhány orosz varázsszóval hipnotizálja, és többé nem ellenkezik. Zsenya maga aláírja helyette az engedélyt, rányomja az íróasztalon található pecsétet, zsebre teszi, viszi magával, megy, könnyedén utat tör a várakozók közt.

Zsenya kezében mágikus hatalom rejlik, természetfeletti tünő adomány, olyasféle tudás, aminek a fallal körülvett luxus lakópark felettébb tehetős lakói, akik közé a maga ravaszul megszerzett engedélyével bejutott, nagyon is híján vannak. A test titkainak ismerete teszi különös lényévé őt a szemükben, hisz az anyagi javak, melyekből e kényelemre

és az élet élvezetére hangolt tágas, világos lakókban itt-ott már fojtogatóan nagy halom gyűlt egybe, nem jelentenek írt a test bajaira. Lassan azonban az is kiderül a jövővevényről, hogy nem pusztán a fájdalom rejtett testi gócait képes kitapintani, hanem mélyebb, nem sejtett tartományt is megnyit azokban, akikkel szóba áll. Pontosabban, akik megnyílnak neki. Elsősorban persze az asszonyokban, akik mi tagadás, mind valamelyest belehabarodnak, csillogó szemmel vizsnozzák e keleti herold ajkán és tekintetében vibráló diszkrét mosolyt, miközben afféle vajákos orákulumnak nézik. Még olyan kutyabolond asszonyság is akad, egész csapatnyi buldoggal, aki a kutyáit masszírozatja meg vele.

Małgorzata Szumowska, aki a lengyel filmes középmezőnek egyik legmarkánsabb tehetsége, és akinek új filmje első hallásra meglepő módon a *Soha többé nem fog havazni* címet viseli, szeret metaforákban beszélni, és vonzódik a groteszkhez, ami paradox módon fokozott realitásigény a részéről, hisz jól tudja, a metaforáknak csak eleven emberek kölcsönözhetnek életet a vásznon, azaz a leghagyományosabb lélektani realizmus játékszabályai szerint motivált figurái mind a maguk útját járják, és épp ez sodorja őket egyre abszurdabb helyzetekbe, ez fordítja a történetet a maga képtelen kifejtete felé. A mese egy elit lakóparkról szól, amelynek önmagukat felsőbb rendű, exkluzív lénynek tartó lakói fallal veszik körül magukat, hogy tudomást se kelljen szerezniük a rossz, romlott, rothadó világról, amit sikerrel kirekesztettek, ugyanakkor mindaz, ami e zárt tartományban velük történik, voltaképp a kitagadott, halálra ítélt bolygó, a maga természetes életterét elpusztító ember

metaforája, aki itt, e végső szakadék peremén is – holmi isteni megváltónak nézett keleti masszőr hatására – hiába sejti meg, hogy a Föld ökokatasztrófája összefügg az ember saját belső világának elsilányulásával és elveszésével, a saját kényelmén és javain túl legfeljebb arra képes elszánni magát, hogy megpróbálja személy szerint saját magának lenyúlni a titokzatos Zsenyát.

Jellemző, hogy volt lengyel kritikus, aki *Jézus a lakóparkban* címmel írt a filmről, ami persze túlzás, sőt torzítás. Szumowskától láthatóan távol áll a san- da vallásos célozgatás, kívülről, józanul tekint minden emberi irracionálisra, miközben tisztában van azzal, hogy az ember többnyire a maga külön bejáratú irracionálisainak hálójában érzi otthon magát. Az elit lakóparkok lakói különösen. Épp ezért dekonstruálja – egyik groteszk fordulatról a másikra – a csodatévő Zsenyát, a belé vetett hitet, aki az ittenieknek maga a két lábon járó paramedicina, new age, wellness stb. Elég odafigyelünk a kapucsegők csilingelésére, ahogy a masszőr házról házra jár, mind Chopint vagy Rachmaninovot, esetleg a *Für Elisét* variálja, elég, meghallanunk az ajtót nyitó asszonyok bűgő hanglejtését, amint egyik is, másik is meghitt barátként lakába invitálja a férfit: Zsenya nem csodatévő mágus, inkább a csodavárás tükre. Szumowska azt mondja egy interjúban: „Emlékszem, kislányként mennyire vártam a telet, szánkoztunk, hőembert építettünk. A gyerekeim viszont nem is ismerik a téli havazást. Ez már a klímaváltozás következménye. Ahogy a járvány is. A mostani is, a következő is. Amiben az az ijesztő, hogy végül csak az erőseknek marad esélyük életben maradni. Csupa aggodalom vagyok, ha a gyerekeimre gondolok. Sok mindent nem láthatnak, amit én még láttam. Nem csupán a havat.” Azaz Zsenya a természettel harmóniában élő, természetes ember. Vagy csak annak illúziója? Az angol-ukrán Alec Utgoff igazi telitalálat Zsenya szerepében, pontosan érti, mit vár tőle ez az alak: azt is elhitheti, hogy ő az az ügyes, rátermett szerzet, aki a jég hátán is boldogul, és bármit hajlandó eljátszani, amit a világ elvár tőle, ugyanakkor azt is, hogy mindazt tényleg megéli, amit eljátszik. Ráadásul Szumowska a hazai bemutató elé írt köszöntőjében azon töpreng, hogy nem érdemes éles határvonalat húznunk a képzelet és

a valóság közé, mert úgyis áttűnnek egymásba. A látszat néha erősebb a lényegnél, bár ez esetben már a látszat a lényeg. Nincs is külön valódi és képzelt élni vágyás, hisz a vágy eleve képzelt való. Maria (Maja Ostaszewska), aki elsőnek nyit ajtót Zsenyának vidáman, melegen, társas lényként árulkodik erről, Ewa (Agata Kulesza), aki önmardosó alkat, cinikusan, keserűen, intellektuálisan. Maria persze kénytelen azt is eltűrni, hiába csattan fel a hangja, hogy a kislánya egyszerűen leköpi, amiért se a vágyott iPadet nem kapja meg, se szörpöt nem kap, miközben a gyereknevelési könyvei ott hevernek olvasatlanul a földön, Ewát viszont a falon lógó talányos absztrakt kép megfajtése izgatja, amiben mindenki mást lát, Zsenya világos köröket, ő egy fekete pontot. Attól függ, ki honnan és hogyan nézi. Mondhatnánk, a gyereknevelés is ilyesmi, noha a durcás gyerekarcban, ahogy a masszázslapon fekvő anya fölé hajol és köp, van valami borzongató. Az egész film egy kicsit ilyen. Hol kiábrándítóan sötét és kilátástalan, hol meg az *élen vital* mindenben úrrá lévő diadalát sugallja. Efféle kontúrok élte-tik Katarzyna Figura remek epizódját is, aki igazi félős-szorongásos mamát kreál a buldogokkal élő nőből, vagy Andrzej Chyrát a másik erős epizodistát: ő az a katona, aki soha nem képes

fázni. A sok különös alak közt a legfurább és leggroteszkebb azonban a Łukasz Simlat és Weronika Rosati játszott pár: az euforiás gyógyulásvízioítól újra és újra feltámadó haldokló férfi mellett a lánchólyagos szőke Wiki a szájában lógó bagóval, alig bírja cérnával a halált kivárni, hogy aztán rögvest táncra perdüljön az imádott guruval egy bűvészműtávány részeként, amelynek nincs megfajtése, mert Zsenyának a műtávány közben egyszerűen nyoma vész.

Korántsem véletlen hát, hogy még egy francia iskola is van a filmben, ahová igazi sárga amerikai (!) busz viszi a lakóparki gyerekeket, ami nyilván státuszszimbólum, a lényeg azonban, hogy a film végére ez az exkluzív *école française* az egész történetet átfogó nagy metafora lesz. „Vois sur ton chemin” – éneklük a kisdia-kok a Christophe Barratier *Kóristájkájából* ismerős, szomorú, mégis méltóságteljes dalt a koncerten, amit az iskola ad – a nézőtéren ott ül az egész lakópark –, ám Barratier a maga filmjében teljes komolysággal ígér szebb jövőt az intézetben nevelkedő, elveszett sorsú fiúknak, Szumowskánál viszont erről szó sincs. Itt amilyen bájos ez a gyermeki kántus, annyira üres, az élet cicomái közé tartozik, mint az otthonokban felhalmozott sok drága tárgy, utóvégre ezen az estén

„Józanul tekint az irracionalitásra”
(Małgorzata Szumowska:
Soha többé nem fog havazni – Alec Utgoff)

még Zsenya is üres illúzió-nak bizonyul. Ki tudna bármi biztatót mondani e lakóparki kisdia-koknak a jövőt illetően? De így is fogalmazhatnánk: ki tudna bármi biztatót mondani az emberiségnek?

A szívbe markolóan szomorú gyerekdal mégis megüli a lelkünk, miközben lassan hullni kezd a hó, egyre nagyobb pelyhekben, Az utolsó kockákon már az egész lakóparkot hó borítja. Majd egy felirat közli velünk a meteorológiai előrejelzést: 2025 után Európában nem lesz több havazás.

Szumowska és Michał Englert, az itt már társrendezőként szereplő, régi operatőr-forgatókönyvíró társ vitriolos kritikával, mégis együttérzéssel nézik a lakóparkiak önző, üres életét, akár a saját kora gazdag elitjét megfestő Balzac, úgy tűnik, képesek még együtt sírni is jobb sorsra érdemes hőseikkel. Persze csak ha ők maguk eljutnak oda, hogy sírva fakadnak.

SOHA TÖBBÉ NEM FOG HAVAZNI (Śniegu już nigdy nie będzie) – lengyel, 2020. Rendezte: **Małgorzata Szumowska**. Írta: **Michał Englert**. Kép: **Michał Englert**. Szereplők: **Alec Utgoff** (Zsenya), **Maja Ostaszewska** (Maria), **Agata Kulesza** (Ewa), **Weronika Rosati** (Wika). Gyártó: **Match Factory / Lava Films**. Forgalmazó: **Cirko Film**. *Feliratos*. 113 perc